

eindelijk, opdat ze er zijn, die plekken. Dat is alles. Dus laat de theaterkunst niet nog verder vallen in de guillotine van het gevoel en in de guillotine van het spectaculaire.

Met zachte stem

Maar over dit gekrakeel wilde ik het niet hebben. En ik had me al helemaal niet voorgenomen er in alle redelijkheid over te spreken. Ik wilde verder door de bodem van mijn ziel zakken. Om iets zinnigs te zeggen. Hier. Iets dat er toe zou doen. Iets dat verder zou gaan dan het politieke debat over de plaats en functie en de toekomst van het theater. Iets dat een nieuwe richting aan zou kunnen geven. Iets dat op het fenomeen theater nieuw licht zou doen schijnen. Aan het begin van een omkering wilde ik staan. Een nieuw millennium zou dit seizoen geboren worden, een nieuw geluid werd er verlangd.

Met zachte stem en zwak zou ik halffluid grote dingen zeggen, belangrijke ook, verbaazingwekkend diepgaande en juiste dingen, met een zachte en zwakke stem, zo een als van een stokoude man; de dreiging van de donder, de aanwezigheid van het absolute met de stem van een roodborstje; de hele zon doen voorstellen door middel van een half lachje, oh halffluide stem, zou ik je eindelijk in het theater mogen laten klinken. In een soort murmelen, haperend, stotend, onzeker stotterend in een oneindig zuiver Nederlands, maar zo dat je niet de woorden van enige afstand al hebt kunnen gissen, dat je zou kunnen geloven dat ik nietsigheden zei, en het zouden nietsigheden zijn voor het oor dat op zekerheden koerst; maar deze muziek, deze stem die de lucht nauwelijks doet trillen, deze stotterende macht, deze raadselachtige bewegingen, deze glimlach zou het heelal, het spektakel, die vlucht in de touwen, het luide schreeuwen, kortom het theater zoals het is en altijd al was op de vlucht jagen. Oh, hoe droom ik ervan om te eindigen in het geluid van zijde, zacht knisperend, samen met duizend anderen voor één keer weten dat we samen zijn. Hoe ondragelijk zou dat zijn maar ook hoe oneindig schoon.

Maar dat halffluide stotterende gemurmel, dat gissen, dat is toch geen theater, zeiden de goden. Maar dat is wel het leven, zei ik. So what, zeiden de goden. So what, so what, zei ik, laat het me uitleggen. Je hebt muziek, die doet het met violen en zo en je hebt film die doet het met de camera en zijn tweelingzusje de projector en je hebt de dans die doet het met het lichaam (over de beeldende kunst zullen we het maar niet hebben want die doen het met van alles), maar het theater dat doet het met niks, dat wil zeggen, dat doet het met het leven zelf. Dat heeft niks anders dan het leven zelf.

Het hele pakket met alles erop en eraan. De betekenis van een woord leren we door de manier waarop het gebruikt wordt, een vork is om te prikken. Kun je van theater zeggen hoe het gebruikt wordt? Van muziek wel en van film ook, maar van theater niet: het is het leven zelf. Theater heeft ook nooit de vergeefse strijd aan hoeven gaan om een instrumentele techniek te overwinnen. Theater hoefde alleen maar het leven te overwinnen door het aan het leven terug te geven. Zo eenvoudig was het en zo eenvoudig is het nog steeds. Maar het is er alleen nooit van gekomen, integendeel, het heeft van het leven genomen, er selectief van geplukt zoals Jantje van de pruimen. En dan toch vooral de vruchten van de boom van list en bedrog. Het heeft nooit de hele tuin laten zien, het hele park. Alleen maar imitaties van het leven op onderdelen in de vorm van afgeronde, dus dode verhaaltjes. Waarom toch? Waarom gaf het het leven niet terug aan het leven, het zou zo makkelijk geweest zijn, maar we wilden niet, jij niet en ik niet, waarom zat jij in het donker en ik in het licht, hadden we iets te verbergen, ja, ik weet dat ik en mijn collega's *waard*er wilden zijn dan het leven, daarom stalen we er slechts stukjes van, de meest spectaculaire bij voorkeur om die dan te imiteren, in de wanhopige poging om het onvergankelijke te scheppen met de middelen van de vergankelijkheid; je zou kunnen zeggen dat we, zo op zoek naar de waarheid van het leven, de leugen probeerden te ontmantelen met de leugen zelf. Dat klinkt goed, maar ik weet nu dat ik niets anders ben geweest dan een bijkantoor van de leugen. Ja, ik bracht je aan het lachen, gegierd van het lachen hebben we en ik bracht je aan het huilen, zo erg dat je ogen aan de schijterij leken, zoals de ogen van Goebbels en Spielberg en Walt Disney. Maar wij, wij samen, wij lachten niet, wij huilden niet, wij waren er niet, jij in het donker en ik in het licht. In dit eenrichtingsverkeer van het licht naar de duisternis konden we slechts aan cosmetica doen, niet aan communicatie, na afloop ging jij naar huis alleen en ik verliet alleen het theater, er was niets *tussen* ons gebeurd, ongeveer zoals de nieuwslezeres van de televisie, die met de rug naar het nieuws, zonder ooit om te kijken alsof ze zich de les van de dochters van Lot, die niet naar dat wat gepasseerd was mochten omkijken goed in de oren had geknoopt, evenmin naar jou kijkt. Zij kijkt naar niets en daarom kijk jij naar niets. Anoniem, alleen, ben je teruggeworpen in de duisternis van je huiskamer. Niks gezien, jij en de vrouwen, ik en de ikken. Zoals we deze eeuw niet gezien hebben en de vorige waarschijnlijk evenmin en de komende niet dreigen te zien. Omdat we niet gekeken hebben, niet naar el-

kaar, en niet naar jouw en mijn geschiedenis; ook wij kijken niet om, we hebben bijvoorbeeld nog steeds de oorlog niet gezien, daarom is het mogelijk dat we 50 jaar na dato, en je ziet met welk een langzame pas de geschiedenis ons vergezelt, dat we 50 jaar na dato de joden terugvinden in het uniform van moslim tussen de ruïnes van Sarajewo, Srebrenica en Pristina; is het mogelijk dat we de twee jongetjes uit Guinee die met gevaar voor eigen leven ontsnapten uit het concentratiekamp van de wereld alweer vergeten zijn, omdat ons pas de ogen open gaan als 600 miljoen zwarte monden het zwijgen is opgelegd. "Voor Joden Verboden, goh, in dit café ook al, die Duitsers maken het toch wel bont, dat al die cafébazen daaraan meedoen, – wil jij nog een biertje?"

Dus laat me naar je kijken, blikken doden niet, woorden wel, dus laat me naar je kijken en kijk jij naar mij. Met een blik die onaf is, met een verhaal dat onaf is, machteloos, onzeker, zwak, niets spectaculairs, want wij weten dat in onze tijd bijna alle macht georganiseerd spektakel is geworden, daarom, laten we de zachtheid herstellen om ons gezicht in te verbergen, laten we de glimlach herstellen waarin we vroeger genesteld lagen, laten we weer vragen de wacht gunnen over onze gedachten, laten we zelfs geen droom zijn, noch waken noch slapen. En dat alleen maar opdat je weer kunt geloven wat je ziet: de stoel, de appelaar, jij.

Eén seconde

Hoefte het theater dan over niks te gaan, vroegen mijn goden aarzelend. Ja, zei ik, zoals muziek of een schilderij ook nergens over gaan. Ja maar, wat zeg je dan, op het toneel zeg je iets, hielden ze aan. Alles en niets anders, zei ik, alles en alles tegelijk, de grote en de kleine dingen opdat het je het leven maar teruggeeft. Laat het me proberen uit te leggen. Vroeger, zei ik, vroeger wilde ik een god in het diepst van mijn gedachten zijn. Ik was alleen, verloren zoals men zegt in mijn gedachten. Dat leek het hoogst bereikbare. Toen had ik een boek in de hand, *Manet* door Georges Bataille, en ik hoorde iemand zeggen: alle vrouwen van Manet hebben de uitdrukking alsof ze willen zeggen: ik weet waar je aan denkt. Tot aan Manet bleef de realiteit binnen, subtiel, subtieler dan de realiteit eigenlijk, de bekende en bleke glimlaches van da Vinci en Vermeer zeggen eerst mij, mij en vervolgens de wereld, maar je ziet wat Olympia denkt en Berthe Morisot en de barmeid van de Folies-Bergère, de wereld van binnen heeft zich gevoegd bij de wereld van buiten. Er wordt niets door de strot geduwd en er wordt niets achter gehouden. Jij denkt: ik weet waar je aan denkt, en ik denk: ik weet waar je aan denkt; zo wil ik theater maken.